

Eesti Kunstiakadeemia restaureerimisteaduskond

Karmel Jõesoo

RAIKKÜLA MÕISA PEAHOONE
SEISUKORRA HINNANG JA
VAJALIKUD TEGEVUSED
RAAMATUMÕISAKS KUJUNDAMISEL

*2006/2007. õ-a. Arhitektuuri konserveerimise ja restaureerimise
täienduskoolituse lõputöö*

Raikküla mõis, Raikküla küla, Raikküla vald, Raplamaa

Tallinn, 2007

SISUKORD

Sissejuhatus...1

I. MINEVIK - RAIKKÜLA MÕISA LUGU...1

- Kilde ajaloost enne ja pärast von Keyserlinge...1
- Hoonete paiknemine mõisaansamblis...3

II. OLEVIK - RAIKKÜLA MÕISA PEAHOONE SEISUKORRA HINNANG...4

- Eksterjäär: Välisarhitektuur ja detailid...4
- Interjäär: Interjäärilahendus ja ruumide asetus...5
- Eksterjööri ja interjööri seisund: Kahjustused ja ettepanekuid...7
restaureerimistöodeks
- FASSAADID...8
- PÕHIKORRUS...10
- KATUSEKORRUS JA SOKLIKORRUS...12

III TULEVIK - RAIKKÜLA MÕISA ANSAMBEL KUI TERVIK...13

- Vajalikud tegevused raamatumõisaks kujundamisel kolmes etapis...13

Kokkuvõte...14

KASUTATUD ALLIKAD

LISAD

- I. Fotode nimestik. Fotod nr. 1- 24
- II. Joonised.

Joonis nr. 1 - Peahoone peakorruse plaan (alus raamatust: Eestimaa mõisad. Tallinn, 1997).

Joonis nr. 2 – Raikküla mõisa asendiskeem (tugineb J. Maiste skeemile 1976.a.)

- III. Objekti inventeerimiskaart

Sissejuhatus

Raikküla mõis (saksakeelsed vasted Raykull, Reykoll, Reckull, Reküll, Reykell, Rezell, Rayküll, Raiküll) asub Raikküla külas, Raikküla vallas, Raplamaal. Raikküla mõisa peahoone, mille hoonekehand kuulub 18.sajandisse on klassitsismiperioodi mõisatest üks kaunimaid ja harmoonilisemaid ehitisi Eestis, ehitatud 1819-1820. Nii peahoone, kõrvalhooned kui ka park on võetud muinsuskaitse alla (vastavad numbrid kultuurimälestiste registris 15299-15306). Peahoone stiilne välis- ja sisearhitektuur ja üldplaneering löid Raikkülalt mõjuva mõisaansambli, mille 17 hoonest on tänaseni säilinud 15 (tuuleveski ja kasvuhoone on hävinud).

Kaks Raplamaa mõisa, Raikküla mõisahoone kõrvalhoonete ja pargiga ning Hõreda mõisahoone pargiga, kuulutati 1965.a. Rapla rajoonis riikliku kaitse alla kuuluvate vabariikliku tähtsusega arhitektuurimälestiste hulka. 2002.a. koostatud uurimuses “Rapla maakonna väärtuslikud maastikud” on Raikküla mõis taas määratud kõige väärtuslikumate alade hulka ning samuti toonitatakse vajadust restaureerida Raikküla mõisahoone ja leida talle kasutus.

2000.a. moodustatud Mittetulundusühing Raikküla Mõis eesmärgiks on arendada mõisast eestlaste kui raamaturahva meelispaik – suurima mõisaraamatukoguga raamatumõis, kus Raplamaa mõisate ekspositsiooni kõrval toimiks ka kogu Eesti mõisapärandit tutvustav infokeskus. Käesoleva töö koostaja, Karmel Jõesoo, on alates 2000.aastast Mittetulundusühingu Raikküla Mõis juht. Mittetulundusühingu eestvedamisel on toimunud peahoones mitmed taastamistööd, mainigem siinjuures 2005.a. lõpetatud katuse ehitust koos uue kandekonstruktsiooniga, 2004.a. raudbetoonpaneelide kindlustamiseks läbi viidud töid ning 2007.a. juunis lõppevat terrassi restaureerimist. Käesolev töö, mis sisaldab endas mõisa mineviku mälestusi, peahoone seisukorda olevikus ja ansambli kui terviku tulevikunägemust saab olema oluliseks sisendiks jätkuvatele restaureerimistöödele.

I. MINEVIK - RAIKKÜLA MÕISA LUGU

- Kilde ajaloost enne ja pärast von Keyserlinge

Esimesed teated kohast Raikküla (Raigele) on Läti Henriku kroonikas, juba 1216.a. mainitakse seda kui eestlastest hõimuvanemate iga-aastaste nõupidamiste kohta – Raikkülla kogunes Muinas-Eesti parlament. Raikküla on nimetatud Muinas-Eesti pealinnaks. Rahvapärimesest on teada, et 14. sajandi paiku, enne kui mungad Raplasse kirikut ehitama hakkasid, rajati nende tarvis kabeleid, mida „munkade majadeks” kutsuti. Selline rajati ka Raikkülla ning mõisa pargis olevat vana kaevu kohta teatakse siiani kui „munga-kaevu”. Rahvajuttude järgi läinud Kuusiku mõisa pargist maa-alused teed Paka mäe sisse ja sealt Raikküla mõisa Tallimäe (Kastanimäe) sisse. Nendes käikudes varjanud mõisarahvas ennast sõdade ajal. Tänapäevalgi on teada sissepääsu ava maa-alusesse maailma ning Ilse Rahkema sõnul tekkis tal koopas käimisel esmapilgul kujutlus kloostrist, nähes paksu müüri ja vanaaegset aknaauku otse aida viimase ukse poole viimas. Viimastel aastatel on leitud Raikküla mõisa hoonete müüridest ka mitmeid keskaegsete ehitiste raiddetaille. Rüütlimõisana mainitakse Raikküla esmakordselt ürikutes 1469.a, samas viidatakse Raikkülale kui Kabala

mõisast vanemale mõisale (Kabala esmamainimine 1305.a.). Mõisa omanikud on kuulunud nimekate baltisaksa suguvõsade hulka.

Esimesed teadaolevad omanikud olid mõjuvõimsad rüütlid **von Vietinghofid**, kellelt mõis 1492.a. läks **Jürgen Brakelile**. 1539.a. saab ühe tolle ajastu suurema ja parema mõisa - Raikküla omanikuks maanõunik **Lorenz von Fersen**. Peale oma ajastu suurima kangelase feldmarssali **Otto Wilhelm von Fersen** surma 1703.a. (maeti Tallinna Toomkirikusse oma isiklikku kabelisse) said Raikküla mõisa pärijateks tema neli tüdruku koos abikaasadega, kuni see 1777.a. müüdi **Holsten-Hottorpi printsile**. Tollal sattus Raikküla ka Vene tsaari perekonna huvifääri ning seda himustas endale **suurvürst Paul**, hilisem keiser Paul I (valitses 1796-1801). Ostutehing siiski annulleeriti 1784.a. ning Raikküla jäi selle afääri tõttu tolleaegsele riiginõunikule Riias kindralmajor **Karl Friedrich von Staalile** ja ta pärijatele.

Raikkülas on sündinud ka **Georg Friedrich Karl von Staal**, kes oli kuulus diplomaat, keiserlik salanõunik, saadik Londonis ja Haagi rahukongressi president. Staalid olid need, kes Raikküla mõisa peahoone kujundasid kauneimaks omataoliseks klassitsistlikuks hooneks. Majanduslike raskuste tõttu tuli mõisa pantida ja 1833.a. omandas Raikküla Staalilt pandiõiguse teel Venemaa rahandusminister senaator **krahv Georg Kankrin**, kuid jättis selle 12 aastaks endisele omanikule rendile.

Testamendiga 1843.a. määras Kankrin selle mõisa oma lemmiklapsele, tsaari õuedaamile **Zinaidale** pulmakingiks. Viimane asus oma mehega, tunnustatud loodusteadlase **krahv Alexander Keyserlingiga** Raikkülla 1847.a. kevadel. Raikküla kasuks loobus Keyserling hiilgavast teaduslikust karjäärist, lootes siinses metsavaikuses pühenduda oma seniste uurimuste läbitöötamisele. Esmalt pani ta Raikkülas rõhku kartulikasvatusele, mis tollal hakkas Eestis alles hoogu võtma ning oma esimese külaskäigu ajal Raikkülla suurendas ta siinset kartulikülvi 500 tonnilt 1500 tonnile. Keyserling võttis aktiivselt osa kogu maa majanduselust. 1849 valiti ta majandusühingu presidendiks; 1850.a. sai ta Harju Kreisi deputaadiks; 1852-1856 oli ta kihelkonnakohtunikuks; 1857.a. valiti ta rüütelkonna peameheks. 1850-ndatel aastatel avaldas ta kaheköitelise uurimuse „The geology of Russia in Europe and the Urals mountains”, mis sisaldab esimesi andmeid Eesti ala maakoore kihtide kivimite kohta. Alexander Keyserling oli muuhulgas ka Eesti Põllumajandus Seltsi president ja Tartu Ülikooli kuraator. Vürst Otto von Bismarck on öelnud, et Alexander on ainuke inimene, kelle mõistuse ees ta hirmu on tundnud. Ka tegi Bismarck Keyserlingile ettepanekule saada Preisi kultuuriministriks, millest küll Alexander taaskord Raikküla kasuks loobus. Alexander von Keyserling koos oma naise Zinaida, tütre Marie ja poeg Leoga on maetud mõisa lähedale nn. Hauametsa.

1895.a. sai Raikküla omanikuks Alexandri pojapoeg **Hermann von Keyserling**, tunnustatud balti-saksa filosoof. Raikküla vaikuses kirjutas Hermann mitu filosoofilist teost, neist mahukaim „Ühe filosoofi reisipäevik” kujutab endast autori elumõtisklusi maailmareisilt 1911-1912. 1917.a. revolutsioon võttis Hermannilt kogu vara, ta lahkus Eestist 1918.a. Oma pulmareisi ajal 1920.a. Bismarcki suguvõsast pärit naisega tuli ta veelkord tagasi ning samal aastal lõi ta maailmakuulsa „Tarkuse kooli”. Raikküla mõis oli kui Keyserlingide erainstituut, kus teaduslikku tööd tehti. Keyserlingid olidki viimased baltisakslastest omanikud Raikkülas ja just von Keyserlingidega seostatakse Raikküla mõisa kõige enam.

Kodanlikul ajal, 1925.a. asutati mõisa **Raikküla lastekodu**, mis 1958.a. **Raikküla Erirežiimiliseks Internaatkooliks** muudeti. Kool sai hoones olla vaid 2 aastat, siis panid internaatkooli 2 kasvandikku mõisahoonet põlema. Mõisa peahoone üritati hiljem ka mitmeid

kordi taastada, kuid ikka jäi see erinevatel põhjustel lõpuni teostamata. 1999.a. ostis selleks ajaks juba varemtes mõisa perekond **Jõesoo**, kelle initsiatiivil moodustati 2000.a. **Mittetulundusühing Raikküla Mõis**, mille eesmärgiks on säilitada, tutvustada ja arendada kunagist klassitsistliku esindusansamblit.

- Hoonete paiknemine mõisaansamblis

18./19. saj. vahelist ajastut Raikkülas peegeldab säilinud kubermangu revidendi ja S. Dobermanni topograafilises kirjelduses Eesti ala mõisate kohta selliselt: Raikküla asub ühe väikese jõe ääres, tasandikul. Suurepärane **elumaja**, **häärber**, **hobusetall** ja **lehmalaud** on kivist ehitised, puidust on aga **kuur**, **5 rehte**, **2 viljaaita** ja **nuumkarjatall**. Selle mõisa juurde kuulub kivist **viinaköök**, mis toodab osaliselt müügiiks, osalt oma kolme kõrtsi tarbeks, kivist **vesiveski** viljajahvatuseks ja **linakudumistöökoda**. Seega oli Raikküla 18.sajandi lõpul, nagu esitatust ilmneb, suur ja jõukas, üldiselt korras hoonestusega mõis. Sel ajal välja kujunenud ansambლისituatsioon püsis pea samasugusena läbi hilisema perioodi – hooneid ehitati küll ümber, täiendati uute nõutavate elementidega – kuid kõik see jättis aga puudutamata üldilmelt barokse põhikoe. Linnulennult vaadatuna on ansamblil poolovaalne üldkuju.

1845.a. kevadel, pärast esimest Raikküla visiiti, kirjutab krahv Alexander Keyserling oma vanematele, et Raikkülas on tal väga esinduslik **sammastega elumaja**. Mõisa õue sisenemisel jääb paremat kätt suur pikk hoone, **valitsejamaja** ehk **alamõis**, see hoone peaks olema 18./19. saj. mõisa kirjelduses nimetatud häärber. Vasakul, teiselpool muruplatsi asub kõrgemal kui õu ja mõisahoone - **ait-kuivati**. See ait on ehitatud ühe suure hoone kohale, mis hävis Põhjasõjas või veel varem. Et ait nii suur ei tulnud, kaeti see eespoolt mullaga ja istutati puud, põõsad peale. Igal juhul oli ait juba siis vana ehitus, kui Ilse Rahkema vanaema (sünd 1844.a.) tuli 20.a. neiuena krahv Alexander Keyserlingi juurde tööle. 1909.a. ehitati mõisa aidale juurde kuivati. Kuivati otsa tagant viis tee tänaseks hävinud **tuuleveski** juurde (veski paekividest ehitati asundustalule laut). **Mõisa tall** asus vasakul pool enne mõisa väravat. Tall oli suletud siseõuega, neljakandiline. Esiküljel, mille keskelt läks läbi värav, asusid talliruumid. Väravast mindi hobusega üle õue tagumise hoone juurde **vankrikuuri**. Seal rakendati hobused lahti ja viidi kuuriväravast läbi kiviaia äärde pika puust jootmisküna juurde. **Tallimehe ruumid** asusid Tallimäepoolsel küljel. Nüüd talli enam pole, säilinud on vaid esimese Eesti Vabariigi ajal talgute korras rahvamajaks ümber ehitatud vankrikuur (talli tagumine külg). Ning 2007.a. saab hoone osaliselt uue kasutuse – mõisa omanike elamuna. Tallist otse üle tee asus **söödaküün**, sealt said hobused oma söödad. Söödaküüni otsas asus **tõllakuur**, kus hoiti härraste kalesse ja tõldu. Nüüdseks on küün ümber ehitatud paljude korteritega elumajaks.

Krahvi eestvedamisel uute majandusharude arendamine nõudis ka selleotstarbeliste hoonete rajamist. 1849.a kirjutabki ta isale, et tal seisab ees vajadus paljude uute ehituste järele – **lambalaut** ca. 1000 meriino lamba tarvis, **sepikoda** jne. Suur lambalaut meriino lammastele ehitati küll Kaigeverre, Raikküla karjamõisa. 1879.a. projekteeris krahv koos pojaga suure **õlletööstuse**. Õllevabriku taga olev lambalaut omandas praeguse kuju peale juurdeehituse valmimist 1937-1938.a.. Vabriku juures asub suur **tiik** ja eespool väiksem tiik, kus oli olnud ka purskkaev. Kui alleed mööda mõisa poole minna, siis vasakut kätt asunud **magasiniait** (hävinud) ja edasi paremal pool **sepipada**. Veidi maad sepipajast lõuna poole asus poiste **puutöökoda**, kus teopoisid talviti puutööd teinud. Viimati oli seal tärglisevabrik, enne seda aga Raikküla koorejaam. Teine ehitus seal lähedal oli sepikoja moodi töökoda nn. **masinate ruum**, kus hoitud sees lokomotiivi, mille Alexander Keyserling oma mõisa muretsenud.

Ajastu hoonestusest saame aimu veel faktist, et Krimmi sõja ajal (1853.a.) paigutati suur hulk kantoniste (sõduriteks kasvatatavaid soldatite poegi) mõisa **rehe-hoonesse**, mis tollal võis üsna uus ja korras olla, kuna 1849.a. põles üks vana rehi maha ja oli kindlasti selleks ajaks uuega asendatud. Rapla-Järvakandi maantee ääres järve sees kõrgemal kohal asus mõisa **viinaköök**, kuigi ei ole enam järve ega viinakööki (põletati 1905.a.), nimetatakse seda küngast siiani Viinaköögimäeks.

1881.a. rajas Keyserling esimese **kiviktaimla** Eestis, mida ta ise „alpimäeks” nimetas, mõisa tänaseks hävinud **kasvuhoone** kõrvale. Alpimäel käis Keyserling tegemas astronoomilisi vaatlusi, sel ajal olnud mägi kõrgem kui nüüd. Mäel olnud ka nelja postiga katusealune raudkivist tugitooliga. Mõisa taga pargis oli mitmel pool **lehtlaid**, neid oli ka aias, mis oli piiratud kõrge plankaiaga. Üks lehtlastest asus **jääkeldri** kõrval, suur ümmarguse kivilaua ja kivist pinkidega. Kindlasti oli seal mõnus palavaga istuda ja jääkeldris hoitud veini rüübata. Kasvuhooneid oli Raikkülas möödunud sajandil õige mitmeid, osa köetavaid, osa külmi, asetsedes peamiselt Paka metsa läheduses. Kasvuhoones oli rohkesti viinamarju, mis Alexandri sünnipäevaks 15. augustiks küpseks said ja lauale toodi.

II. OLEVIK - RAIKKÜLA MÕISA PEAHOONE SEISUKORRA HINNANG

- Eksterjöör: Välisarhitektuur ja detailid

Raikküla mõisa peahoonet nimetatakse kirjanduses tihti lossiks ja isegi paleeks. Raikküla mõisahoonet arhitektiks arvatakse olevat rahvusvaheliselt tunnustatud Carl Ludwig Engel, kes on kavandanud ka nt. Helsingi Senati väljaku hooned.

Raikküla mõisa peahoonet on peetud Eesti kauneimaks omataoliseks klassitsistlikuks hooneks, mille hoonekehand kuulub 18. sajandisse (kõrge barokne katusekuju, katuseharju krooninud neli tüsedat mantelkorstnapiipu jms). Mõisa hoone ümberehitusteks andis Georg von Staalile ajendi 1817.a. toimunud tulekahju, mille järgselt hoone taastati klassitsistlikus stiilis 1819-1820, arvatavasti ehitusmeistri Oebergi juhtimisel. Peahoone on ühekorruseline soklikorruusega ning osaliselt väljaehitatud pööningukorruusega ehitus. Erakordselt kõrge ja valgusrikkana jääb mõjuma esinduskorruus ehk belle etage. Eluruumidena on kasutusel olnud ka soklikorruus, mistõttu inventeerimisjoonistel käsitletakse hoonet kolmekorruselisena. Hoone välismõõtmeteks on pikkus 49,50 meetrit ja laius 17,23 meetrit, millele lisanduvad peafassaadil sammastportikus ja tagafassaadil terrass.

Mõisa **välisarhitektuurile** on Alexander Keyserling lisanud kaks kindlat ürikutega tõestatud elementi – need on katus ja õuepoolne terrass. **Katusekattetööd inglise kiltkivi** plaatidest viidi Raikkülas läbi 1860.a., saavutatud tulemus meeldis Keyserlingile väga ja ta lootis seeläbi aastasajaks vabaneda parandustöödest. Kuigi kiltkivist katus ei tehtud mitte üksnes peahoonele, millel ta püsis puutumatuna kuni 1960.a. tulekahjuni, vaid tõenäoliselt ka kõrval asuva(te)le majandushoone(t)ele. Täna ei ole nimetatud katusekatet enam ühelgi hoonel, säilinud on vaid üksikud sinakasmusta värvi kiltkivi plaatide tükid. Need tööd võeti ilmselt ette tähtsa visiidi puhuks, mis teostus 1861.a. kevadel kui Raikküla külastas Keyserlingi kõige parem noorpõlve sõber - vürst Otto von Bismarck. Kindlasti külastas Bismarck Eestit ja Raikküla ka 27. juulil 1867.a. – sellest visiidist kirjutab Tohisoo mõisnik Carl Mothander oma mälestuste-raamatus. Ennem kiltkivi katust oli peahoonel arvatavasti **nn. piibrisaba**

katusekividega katus, kuna neid kive on leitud peahoone vundamendi välja kaevamistel ning mõningad neist on müüritud ka peahoone seintesse.

Keyserlingide mälestuste järgi olid majal suveks eest ära võetavad **topeltaknad**. Saali **uks**, mis viis terrassile oli samuti topelt ja eemaldati suveks.

Peafassaadi ilmestab klassitsismiperioodi üks eelistatuim ehisvorm – **sammastportikus**, mille moodustavad 6 suhteliselt kõrgete baasiste ja joonia kapiteelidega sammast. Sammastele toetub kolmnurkfrontoon. Portikuse tumppanoni on ümbritsenud rikkalik stukkdekoor - munavöönd, rosetid, vahelduvalt pärlnööriga ääristatud ning rosetikestega varustatud kassetid. Fassaadi keskel on asunud paraadsissekäik ja selle kohal rõdu, mille uks on lahendatud veneetsia (kolmik-)akna laadis. Kõrge **peauks**, mille ülemise osa moodustab neogooti raamistuses framuug on paigutatud kahe lihtsa joonia sambakese vahele.

Hoone mõlemad **otsafassaadid** on kujunduselt lihtsad. **Tagafassaadi** rõhutab keskelt tugevasti eenduv ja saali pikenduseks rajatud kolmnurkfrontooniga kaetud pikendus. See eenduv osa on kaunistatud ornamentaalse krohvööga, mille dekooris palmett vaheldub akantuslehtede kimpudega. Tagafassaadi ees on paekividest võlvitud **terrass**, mida ääristasid võimsad betoonist valatud neobaroksed balustrid. Terrassi ehitamise kohta puudub senini täpne daatum. Võib-olla toimus see 1850-ndatel aastatel, võib olla palju hiljem 80-ndatel aastatel kui Keyserling pühendus üha enam iluaiaandusele ja lillekultuuride kasvatamisele. 1887.a. oli see terrass kindlasti olemas, kuigi veel mitte tänini säilinud kujul. Tolleaegne lihtne puitbalustraad, asendati ilmselt 19. sajandi lõpul ülivõimsate neobaroksete betoonbalustritega.

- **Interjäär: Interjäärilahendus ja ruumide asetus**

Klassitsistlik **interjäärilahendus** kuulus kaunimate hulka Eestis. Sisearhitektuuris valitseb anfilaad-süsteem. 1845.a. Alexander von Keyserlingi kirjast nähtub, et kuigi väliselt oli Raikküla peahoone sellal täiesti korras, siis elumaja ajakohane sisustamine teeb kindlasti rohkeid väljaminekuid. Sisustustööde juhendamine jäi ta naise Zinaida hooleks, kes sellele väga energiliselt pühendus. Ühes oma hilisemas kirjas, märgib krahv, et sisekujundus on tehtud palju suurejoonelisem kui tema seda soovinud oleks. Konkreetselt käis vihje tema jaoks sisustatud **toa (kabineti)** kohta. Mälestuste järgi kasutasid Keyserlingid elamiseks ainult esimest korrust (peakorrust).

Ruumide konkreetne otstarve ja plaaniline asetus selgub suures osas memuaaridest. Kindel võib olla allpool kirjeldatud ruumide asukohas, s.h.: **suur saal** (peasaal), kõige suurem saal asub hoone keskel. **Sinine tuba (ovaalsaal)**, mis asetseb suurest saalist vasakul ning mille sondeerimisel ilmnes teise kihina krohvipinnalt, s.o. alumistest kihtidest arvatuna lasuursinine värvitoon. **Ümmargune tuba**, mis kuulus Alexandri nooremale tütrele Mariele on säilinud tänini ning asetseb vasakpoolses tiivas tagafassaadi poolsel nurgal. Ilse Rakema mäletab ka seda ümmargust tuba mõisas, sinine ja taevavõlvi kujutava laega, kuu ja tähtedega, seinad olid poolest saati kaetud punase sametiga. Ruumis olnud hiljem Buddha kuju jt. meened, mille Hermann Keyserling oma maailmareisilt kaasa toonud. Samuti asusid seal vanaisa Alexandrist järele jäänud kivid, selles kogus oli isegi õitsvaid kive. See ruum oli Hermannile püha, kujutades endast looduse templit. Võib arvata, et magamistoad ja lastetoad olidki selles hoone tiivas.

Eeskojast, kus mantlid nagisse riputati pääses **suurde saali**. Ka tütar Helene, mäletab lapsepõlveaegseid mängu avaras kõrges saalis, mis läbi kahe korruse ulatas ning lapse silmis lõputuna paistis. Kauni stukkfriisiga piiratud lagi hõljus kõrgel meie kohal: seal oli munavöödi ja hammaslõikeliistuga karniis ning palmett-ornamendiga friisiosa. Saali lae keskel oli maalitud ringikujuline ornament ja sealt rippus alla suur kroonlühter. Saali lae äärtes olid vikerkaare värvides triibud, maalinguid võis kohata rosettidel, laes paremal oli ingliskujuline tütarlapse pea rinnust saadik valgetes ja roosakates pilvedes, pikad juuksed mõlemale poole laiuli. Ilse Rahkema arvamus järgi lasi krahv Alexander selle maalida lakke ehk oma kalli tütre Maria mälestuseks. Peasaali kolme klassitsistliku tiibukse (ehiskarniisidega kaunistatud, akantuslehtornamendiga konsoolidel) supraportedele (karniiside vahele) olid maalitud inglid (putod) igasugustes poosides. Neljas uks, mis läks terrassi peale oli ülevalt poolt klaasist. Väga hea akustikaga saal on põhimõtteliselt sellisena säilinud tänini kui mitte arvestada hävinud ornamentaalseid karniise, maalinguid jms. Laekarniisid rikkaliku stukkdekooriga olid mitmetes saalides. Stukkdekoor oli teostatud esmaklassilise kvaliteediga, mis lubab oletada, et need pärinesid parematest Moskva ja Peterburi töökodadest. Õnneks on säilinud joonised kõikide laekarniiside ja stukkdekoorvööde kohta.

Ovaalsaal, ovaalse lõpmikuga kaminasaal, oli omal ajal Raikküla kõige suurejoonelisemaks ja stiilsemaks ruumiks – lagi esmaklassilise ornamendiga kaetud, laekarniis rikkaliku stukkdekooriga, valge (Bianco Carrara) marmorist **kaminaga** ning ovaalset saaliosa eraldavate valgete kahe paari joonia stiilis **sammastega**. Paarissammaste alusplaadid ja baasid on olnud algselt üle värvimata puhtast paekivist, ilmselt vasalemma marmorist, kuna aga samba tüveste ülesladumisel on kasutatud tõenäoliselt paasi Raikküla kohaliku lademe kivimurrust.

Pegelsaal asus peasaalist paremal, mida kinnitab Alexandri lapselapse Otto von Taube mäletus, mille kohaselt viibis vanaisa sageli saali kõrval kahe vastastikku paiknenud peegli järgi tuntud väiksemas saalis. Selles saalis asus ka valge kamin, kuid lagi oli lastekodu-ajal vastandlik teistele saalidele kuna laes ei olnud mingisugust ornamenti. Valge laega saali kohal oli katus katki ja ühel päeval haigutas üleval vihmaveest läbiimbunud laes, otse kamina kohal umbes meetrise läbimõõduga auk ning terve põrand oli täis suuri kirjapakke. Ilse Rahkema arvates oli krahv Hermann need kirjad enne oma mõisast lahkumist üles kahe lae vahele peitnud. Kahjuks ei olnud kirjadest keegi huvitatud ja need visati prügihunnikusse.

Pegelsaali kõrvtuti jäi **söögisaal**, õuepoolsel küljel – päikseline, hele ja ilma igasuguste puude varjudeta. Teistest ruumidest on veel teada, et peremehe **kabinetiga** külgnas **raamatukoguruum**, mis oli maast laeni kappe täis ning selle keskel paiknes laud kõrge leentooliga, mida vahel ka redeliks võidi kasutada. Raamatukogu oli suur, Mart Rahkema mälestuse järgi, kui Hermann Keyserling mõisast lahkus, laskis ta vedada kastidesse pakitud 6 kahehobusevankritäit raamatuid Rapla raudteejaama. Osa raamatuid jäi siiski maha ja need topiti Lastekodu asutamise ajal pööningu kahe lae vahele ning põlesid 1960.a. tulekahjus ära. Siiski on siiani säilinud väidetavalt Hermann von Keyserlingi märkustega seaduste raamat, mis asub praeguste mõisa omanike käes. Kuna raamatukogu aknast paistis suur majandushoonetega ümbritsetud hoov, mille keskel lai ümmargune muruplats asus, siis pidid raamatukogu ja kabinet asuma peafassaadi poolses osas. Need ruumid pidid olema hoone vasakpoolses tiivas, kuna just seal asub **koridor**, millest viitab oma mälestustes tütar Helene, „Näen veel praegugi läbi poollahtise ukse oma isa seal raamatuisse süvenenuna istumas sel ajal, kui meie lapsed, lärmates ja kisades piki koridori armastatud müramispaika jooksimise”.

Helene mälestustest loeme veel seda, et hommikul ärkas ta tihti küdevate **ahjude** praginast **pikas koridoris**, olles veendunud, et kurivaim istub koridoris praksuva ahju ees. Seega köeti tollal tube soojaks selliselt paigutatud ahjudega, mille suud olid koridori poole. Samuti ka seda, et tolleks ajaks oli juba tänaseni säilinud koridor vasakpoolsesse tiiba rajatud, kuna algses plaanilahenduses seda ei pruukinud olla. Vanemate inimeste mäletuste järgi olid siin lihtsatest valgetest kahlitest ahjud. Tänapäevani on säilinud mitmeid marmorist kamina tükke ja kahlitest ahjude osi, seda nii lamepottide kui ka karniiside näol. Teada on ka ahjude lõhkumise järgselt pottide matmise koht mõisa pargis.

Siseuksed on olnud tahveluksed nikerdatud piirdelaudadega, mille nurkades olid kaunid lillekujulised rosetid. Uksi on krooninud tugevalt profileeritud ehiskarniisid, mis toetusid tugevatele akantuslehtornamendiga konsoolidele.

Ülemise korruse ruumid olid Alexandri ajal sisustatud **külaalistetubadeks**, kuigi vahepeal Otto von Taube mälestuste järgi sammastportikuse taga olevaid katusekambreid ei kasutatudki. Hiljem asunud kolmandal korrusel pojapoja Hermanni **töötuba**, mis oli vaatega ette õue peale ja rõduga, kus sai kaugele alleele kuni maanteeni välja vaadata. Tagapool trepi jagu kõrgemal asunud Hermanni **magamistuba** (suure saali peal), sinise vaibaga kaetud voodi ja sinised tuttidega siidisussid voodi ääre all. Ka selles magamistoas olnud akende alused vanaisa ajast kive täis. Kui krahv Eestist lahkus pakkis ta kivide kastidesse ning need viidi Rapla raudteejaama, et siis Saksamaale edasi saata. Võlvitud sokkelkorruse ruume kasutati **teenijate ja abiruumidena**.

Mööbli kohta on teada, et see müüdi oksjonil maha. Siiski on perekond Jõesoo käes üks mõisa originaal raamatukogu/kabineti kappe, mille kinkisid mõisale tagasi praegused Raikküla Kooli esindajad. Mõisa oksjonilt pärineva väikese tütarlapse kirjutuslaua annetas Ilse Rahkema mõisa praegustele omanikele. Teada on veel Raikküla mõisa peegli ja klaveri praegune asukoht. Otto von Taube mälestustes järgi oli Raikkülas enamuse ruume valgeks lubjatud ja siin oli napilt majakraami: suures saalis klaver, harmoonium ja veidi muud – ent ei midagi helipüüdvat ega tolmukoguvat ning härrandlik ruum, iseenesest mõista, ei vajanud kardinaidki.

- **Eksterjöõri ja interjöõri seisund: Kahjustused ja ettepanekuid restaureerimistöökdeks**

Juhan Maiste sõnul „vaid järk-järgult ning suure perspektiivitundega tegutsedes võiksime me tagada Raikküla arhitektuuriajalooliselt unikaalse ansambli revitaliseerimise ja restaureerimise. Tegemist on arhitektuurimälestiste kaitse ja kasutamise seisukohalt ühe kõige komplitseerituma juhusel ning probleemiga kogu Eestis”.

Hoone seisundi kahjustuste hindamiseks läbi aastate (alates põlengust 1960.a.) ja taastamise ettepanekute andmise aluseks 2007.aastal tugineti põhiliselt järgmistele dokumentidele:

- Voog, V. ja Kannelmäe, I. Raikküla lastekodu, end. Raikküla mõisahoone tehnilise seisukorra kirjeldus. ENSV MN Riiklik Ehituse ja Arhitektuuri Komitee. Teaduslik Restaureerimise Töökoda. Tallinn, 1960.
- Maiste, J. Ettekirjutused endise Raikküla mõisa (Rapla raj.) korrastamiseks. Eesti NSV Ministrite Nõukogu Riiklik Ehituskomitee. Kultuurimälestiste Riiklik Projekteerimise Instituut. Tallinn, 1984.

- Viirlik, K. Raikküla mõisa ehituskonstruksioonide tehnilise seisukorra hinnang. Projektbüroo „Sille” AS. Tallinn, 1999.

FASSAADID: vundament, välisseinad (müürid ja krohv), sammastportikus, tagumine frontoon ja terrass, katus, korstnad, välisüksed, aknad.

1960 – Tulekahju järgselt on **portikuse** viilu karniisi krohv suuremalt osalt pragunenud ning vajab asjatundlikku restaureerimist. Friisi ornamentika vajab umbes 5% ulatuses restaureerimist. Portikuse sammaste kapiteelide stukk on kahe kapiteeli juures 10% ulatuses varem kannatada saanud. Portikuse lagi on hävinud ja vajab täielikku taastamist. **Tagumise frontooni** ülemine karniis on hävinud, ülejäänud karniis hoone keskosa tagumisel poolel on halvasti remonditud. Seega on vaja restaureerida kogu tagumine karniis, millest algkujul on mõned detsimeetrid säilinud. Hoone taga asuva suure **terrassi** võlvistiku krohv on täies ulatuses juba varem maha langenud. Terrassi betoonbalustrid on hästi säilinud. Hävinud on hoone keskosa ja mõlema tiiva **katused**. Hoone keskosa katus on olnud tsingitud plekkkattega, tiibade katusekatteks on olnud pruunist (pigem küll sinakast-mustast) kiltkivist plaadid ca 25x60 cm. Katuse kandekonstruksioonid on täielikult hävinud, näha on palju hea töötlusega sepanaelu. Hoone tiibade **karniisid** on täielikult hävinud, kusjuures osalt on selles süüdi lastekodu personal, kes varemete koristamisel on lasknud kõik karniisikivid lammutada ja alla loopida, nii et karniisi profiili ei saanud täpsemalt kindlaks määrata. Muus osas on fassaadid hästi säilinud ning on ka varem hästi hooldatud olnud. Säilinud on pööningult läbijooksnud **korstnad**, mis 3...5 kaupa jooksevad kaartena kokku ühistesse korstnapeadesse, vaid üks kaarlõõridest on varisenud.

1984 – Pärast 1960.a. toimunud tulekahju olid kahjustused oodatust isegi väiksemad. Kahjuks jäeti hoone peale tulekahju maha, seistes kasutamata ja hoolduseta. 7. oktoobril 1960.a. tollase haridusministri M.J. Eiseni poolt esitatud seisukoha järgi taotles kool juurdeehituse püstitamist. Kindlasti oli see üks võimalikke variante, kuid eeldas see aga varemetsesse jäänud mõisahoone võimalikult kiiret taastamist. Seda siiski ei toimunud ja ligi paar aastat seisib hoone ilma **katuse**ta. Pärast hädapäraste tööde lõpetamist jäi asjaajamine soiku. PI „Kommunaalprojektis” koostatud dokumentatsiooni alusel paigaldati **välisaknad** (originaal-avade suurust vähendades) ja **uksed**, tehti uus **katus** ning rajati sooja ja külma vee magistraalid. Kuid nagu selgub Raikküla Eriinternaatkooli direktori 1983.a. koostatud kirjast on taas hävinenud (kasvandike poolt hävitatud) välisaknad ja ukсед, elektriseade jm. Hoone hävib lausa silme all: iga järgnev külastus toob (on toonud) kaasa ikka ebameeldivaid üllatusi. Sisuliselt on meil tegemist hoonekehandiga.

Ettekirjutused valdajale – luua tingimused Raikküla mõisahoone välisarhitektuuri säilimiseks, sulgeda lahtised aknaavad ja sissepääsud hoonesse. Kultuurimälestiste RPI-s säiliva projektdokumentatsiooni ja vanema fotomaterjali põhjal taastada originaalses või sellele lähedases kujus hoone fassaadid koos stukkdetailide (s.h. sammaste, friisi, karniiside jne.), peaukse, akende jm-ga.

1999 – Hoone üldine seisukord on pärast aastatepikkust hooldamatuna seismist äärmiselt halb (foto nr. 1). Endisest hoonest on säilinud tühjade akna- ja ukseavadega **paekiviseinad**. Suurimat kahju on teinud vesi, seda nii sademete, tulekahju kustutamisel kasutatud vee kui ka lekkivate torude näol. Viimasest on põhjustatud **vundamendialuse** pinnase sufosioon. Lahtistest **akna- ja ukseavadest** sissetuisanud vihm ja lumi on tunginud avalusesse paekiviseina ja põhjustanud **välisseinte** suuri niiskus- ja külmakahjustusi (foto nr. 5). Roheline vetikakiht katab kõige halvemas seisus olevaid välisseinu. Esifassaadil,

sammasportikuse all puudub rõdu. Sammasportikuse kolmnurkfrontooni stukkdekoor on hävinud (5% ulatuses võib siiski senini nimetada säilinud detaile). Tagafassaadiesine paekivist **terrass** on poolenisti lagunenu, betoonbalustraad hävinenu (foto nr. 9). Kõrge **katuse** kandekonstruksioon on küll püsti, kuid katusekividest katend ei pea vett (foto nr. 3). Kuna puudub vettpidav katusekatend (katusekivid on enamuses katki või puudu, hoone N-tiiva katusel mitme meetri pikkuselt puudus katusekatend hoopis), siis sajab katus igalt poolt läbi (foto nr. 7). Katuse pidevatest läbijooksudest tingituna on aluslaudis, sarikad ja müüri latid pidevalt märjad ning puiduseentest kahjustatud (foto nr. 13). Katusekivide alukattena kasutatud tõrvapapp on katki. Väga hull on olukord N-tiivas. Katuse tugistiku ehitamisel ei ole kasutatud mitte kusagil traditsioonilisi tappühendusi (foto nr. 11). Tugikäpad on postide ja talade külge löödud naeltega. Hoone keskosa katuse kandesõrestikud on katki saetud ning osaliselt deformeerunud. Olemasolevate **korstnate** katusest väljaulatuvad osad on laotud silikaattellistest, mis algselt oli krohvitud. Katuse all on korstnad üles laotud autoklaavitud põlevkivituhk-gaasbetoonist plokkidest. **Avarii-ohtlikkuse likvideerimiseks ettepanek** - teha kogu hoonele ajutine vettpidav katusekate. Avad katta nii, et edaspidi vältida sademete tungimist avaalusesse müüri, samas kindlustada piisav tuulutus.

2007 – Hoone üldine seisukord on rahuldav. On loodud tingimused Raikküla mõisahoonel välisarhitektuuri säilimiseks, suletud on kõik lahtised **aknaavad ja sissepääsud** hoonesse. Avad on kaetud nii, et vältida sademete tungimist avaalusesse **müüri**, samas on kindlustatud piisav tuulutus. Tervele hoonele on ehitatud uus **kivikatus** koos kandekonstruksiooniga (valmis 2005), mille puit töödeldi antiseptikuga Boracol 20 RH ja Adolit Holzbau B-ga. **Välisseinte** niiskus- ja külmakahjustusi enam ei esine, kunagine roheline vetikakiht on vaid mõnel seinal märgatav. Hoone taga olev **terrass** on restaureerimisel (valmib juulis 2007), säilitades originaal betoonbalustreid ja vanu paekivist reaplaate.

Ka paekivist **vundament** ja **välisseinte** paekivist müürid on rahuldavas seisundis. Välisseinte müürikivide vaheline mört on põhimõtteliselt säilinud, kuigi osaliselt ärauhutatud sadevete poolt. Välismüürides puuduvad läbivad praod. Tagafassaadil on põhjapoolse esimese peakorruse akna ja soklikorruse akna vahel pragu, mis näitab küll aknasilluse vajumist, kuid hoone kehandit see pragu ei läbi. Kõikjal on rohkesti **krohvikahjustusi**, krohv on suuresti hävinud, orienteeruvalt on originaal-krohvipinda säilinud 20% ulatuses. Paekivist sammaste krohvipind on säilinud 90% ulatuses, kuigi osaliselt on parandustööd teostatud sobimatu tsementkrohviga. Mitmed vanad **aknaavad** on täidetud silikaattellistega. Praegu on hoone nii lõunapoolse kui põhjapoolse küljel ees juhuslikud **uksed**.

Ettepanekuid restaureerimiseks:

- Olemasolevate näidiste, säilinud projektdokumentatsiooni ja vanema fotomaterjali põhjal taastada originaalses või sellele lähedases kujus hoone fassaadid koos stukkdetailide (s.h. sammaste, friisi, karniiside jne.), portikuse lae, rõdu jm-ga. Hoone tiibade hävinud karniiside taastamisel lähtuda vanast fotost, kus on näha hammaslõikeliistuga karniisi profiil ning sellekohasest joonisest (Kukkur, A. Raikküla mõisahoonel karniiside ja terrassi restaureerimise tööjoonised. Tallinn, 1971). Nimetatud joonis oli aluseks ka Projektbürool Sille katuseprojekti koostamisel (PB Sille OÜ. Rapla MK, Raikküla. Raikküla mõisa katuse projekt. Töö nr. 133.00. Tallinn 2001). Enne taastamise alustamist tuleb tellida vastavad projekteerimistööd.
- Sammasportikuse kuue samba paekivist alusplaadid ja baasised vajavad restaureerimist, kuna on korduvalt vandaalide poolt lõhutud.
- Restaureerimist vajavad peakorruse 9 aknaava paekivist sillust (kokku 34 akent), soklikorruse 6 aknaava sillust (kokku 21 akent) ning pööningukorruse 8 aknasillust (kokku 11 akent). Peakorruse akende taastamisel lähtuda hoone lõunaküljel säilinud vanast aknast ning

olemasolevatest säilinud metall-osadega originaal-aknaraamidest. Soklikorruse akende taastamisel lähtuda olemasolevatest originaalidest, mille järgi tellida ka pööningukorruse aknad (pööningukorrusel on säilinud vaid lendid). Sammasportikuse all asuv kolmikaken tuleks taastada tuginedes fotomaterjalile originaalkujul.

- Säilinud peaukse avasse tuleb tellida uued ukсед vastavalt peaukse külgedel olevatele joonia sammastega eraldatud uksetahvlitele, taastada peaukse kohal olnud neogooti raamistuses framuug. Lõunapoolne ukseava on suuremaks lõhutud, taastamisel tuleb aluseks võtta põhjapoolse külje säilinud välisukse ava. Uste tellimisel tugineda vanadele fotodele ja 1951.a. tehtud inventeerimisjoonistele.

- Taastada ligilähedasel kujul ahjude ja kaminade toimiv süsteem, kasutades ära seintes säilinud mantelkorstna lõõre. Ehitada 4 uut korstnat, korstnate katusest väljaulatuvad osad laduda vastavalt korstnate joonistele (Voog, V. ja Kannelmäe, I. Raikküla lastekodu, end. Raikküla mõisahoone tehnilise seisukorra kirjeldus. ENSV MN Riiklik Ehituse ja Arhitektuuri Komitee. Teaduslik Restaureerimise Töökoda. Tallinn, 1960).

ja vanadele fotodele. Hoone põhiküttena võiks üle minna keskkonnasõbralikule maakütte süsteemile.

- Tellida ja paigaldada puuduvad vihmaveesüsteemid.

- Välisseinte müürikivide vahelised vuugid tuleks täita sobiva seguga. Teostada kogu hoone krohvimistööd, krohvi koostise määramisel tugineda seni säilinud originaal-krohvi koostisele.

PÕHIKORRUS: põrandad, siseseinad, laed, trepid, küttekolded (ahjud, kaminad, soemüürid), siseviimistlus, ukсед.

1960 – Hävinud on tulekahju järgselt söögisaali **lagi**, samas on **laekarniis** säilinud, ainult simsi ornamentika on 80% ulatuses varisenud. Hävinud vastuvõtu saali lae karniis on samuti osalt terve profiili ulatuses säilinud. Üldiselt on kõik kipsornamendid ja –tõmmised paksu valgenduskihi tõttu ilmetud ja tuimad. Suure saali lagi on säilinud, ainult tugevalt vett täis imunud. Laekarniis koos stukkornamentikaga on terve. Stukkdetailid on oma ilmest palju kaotanud mitmekordse valgendamisega, mistõttu katvate lubja- ja kriidikihtide kogupaksus on 1,5...2 mm piires. Laemaaling ei ole originaalne, vaid on sondeerimise andmeil üks kord üle maalitud, kusjuures viimane maaling on näotu ja asjatundmatu. Ülalpoolõeldu kehtib ka ovaalsaali lae kohta, mis vajab üksikutes kohtades parandamist, selle ruumi lakke on põlenud umbes 1 m² suurune auk. Suure saali ja ovaalsaali karniisi alumised vööd on asjatundmatult värvitud tumeda toon-õlivärviga. Ovaalsaalis on tervena säilinud **marmorkamin**, mis on hiljem pealtosast ümber ehitatud, kamina soemüür on kõrvaldatud. Varisenud lagedega ruumides on osaliselt põlenud **tahveluksed**. Uste kohal asuvad ehisedetailid on kohati vigastatud ja vajavad restaureerimist. Uste nikerdatud piirdelauad on samuti muutunud ilmetuks 6-kordse õlivärvikihi all, mille paksus ulatus 1 mm-ni.

1984 – Vaatamata tulekahju järgsetele ränkadele kahjustustele siseruumides, oli enamik dekooridetailidest alles, säilinud olid maalingud nii saalis kui selle kõrval asunud ruumides. 1971.a. PI „Kommunaalprojekti” poolt teostatud uurimuse tulemusena leiti, et teise (peakorruse) **laed** on vajalik ümber ehitada raudbetoonkonstruktsioonides. Paneellaed, mis paigaldati kogu maja ulatuses olid üheks kõige olulisemaks põhjuseks ruumide stukkdekoori hävimisel. Samas ehitati välja **kivi ja puitvaheseinad**, mis hiljem kooli kasvandike poolt osaliselt lõhuti. Aastate 1982-1984 jooksul on purustatud ja kõrvale veetud kaks paari ovaalsaali sambad. Ülikauni dekoori poolest silma paistnud valgest **marmorist kamin** on kahjuks hävinud. Kaduma on läinud veel mõned aastad tagasi osaliselt alles olnud originaalsed klassitsistlikud **siseuksed** koos piirdelaudadega jmt.

Vaid mõnel puhul, eelkõige siseruumides on jälgi varasemast dekooriga. Suure saali munavöödi ja hammasloikeliistuga karniisist ning palmitt-ornamendiga friisiosast on säilinud üksikud fragmendid. Ettevõetud remonttööd on väärtuslikke arhitektuuridetaile mitte rikastanud, vaid mitmete asjaolude tõttu toonud kaasa hoopis nende hävimise.

Ettekirjutused valdajale – luua tingimuse Raikküla mõisahoonde sisearhitektuuri säilimiseks. Järk-järgult võtta kasutusele kõik hoones olevad põhilised ruumid. Siseruumide osas võtta korrigeerimisele PI „Kommunaalprojektis” 1971.aastal koostatud projekt. Võimaluse piires taotleda seejuures esialgsete interjöörikujuandlike detailide taastamist ja ruumilis-kompositsioonilise programmi ennistamist.

1999 – Vundamendialuse pinnase sufosiooni tõttu on peakorruse ühes **vaheseinas** (raamatukogu ja kabineti vahel) vajum (fotod nr. 17-20). Enamus paekiviseintest on märjad, osaliselt suisa läbi vettinud ning roheline vetikakiht katab kõige halvemas seisus olevaid siseseinu. Näha on mõned allesjäänud laelused paeplaadid stukkdekoori tarvis. Stukkdekoor on mõnedes saalide ka säilinud. Hilisemate ümberehituste käigus on endised **puitvahelaed** asendatud raudbetooniga. Väiksemates ruumides on kasutatud monteeritavaid r/b õõnespaneelid. Suure saali ning ümmarguse ja ovaalsaali vahel oleva saali lagedes on õhuke raudbetoonplaat terastaladel (I 36 sammuga 90 cm). Terastalad on avas jätkatud, kuid selleks pole kasutatud talaseina jätkulappe. Samas on kõik talad altpoolt niiskuse vastu kaitsmata. Märjad on ka raudbetoonpaneelid – 10. detsembril 1999.a. fotode tegemise päeval tilkus peakorrusel vett kõikidest paneelivahedest. NO-nurgatoas (ümmarguses toas) on ahjude ja vaheseinte lammutamisel ära lõhutud ka kandeseina **uksesillus** (foto nr. 15). On ainult aja küsimus, millal samale seinale toetuvad paneelid koos allesjäänud tellistega alla kukuvad. Puit mida kasutati peakorruse konstruktsioonides on praktiliselt hävinud puitu lagundavate seente poolt põhjustatud mädanikust. Peakorruse koridoris on lagundajaks majavam (Serpula lacrymans). Vammil viljakehad ise olid soklikorruse laes vahetult koridori all. Samas peakorruse koridoris seinaniši taladel on ka teine puidu lagundaja: Antrodia vaillantii (nn. majanääts). **Nähti ette likvideerida avariiohtlikkus** N-tiiva ruumides (ümar-toas) toetades kõik monteeritavatest õõnespaneelidest vahelaesosad ajutiste tugevusega. Hoone teha puhtaks lagunenenud ehituskonstruktsioonidest ja aja jooksul kogunenud kultuurikihist. Kogu kahjustatud puit välja vedada ja põletada.

Ettepanekud restaureerimistöödeks: pärast seinte ja vahelagede väljakuivamist eemaldada neilt hallitus ja vetikakiht (kasutades Boracol 10 Rh või Schimmel-Ex'i). Paekiviseinad ja laed töödelda fungitsiidiga majavampi esinemise kohtades.

2007 – Igas põhisaalis (suur saal, ovaalsaal, peegelsaal, söögisaal, vastusvõturuum) on karniisi detaile mingil määral säilinud. Peegelsaalis on näha stukkornamentikaga. Paekiviseinad on enamuses kuivad ja rohelist vetikakihti ei ole märgata. Suurem vajumiskahjustus siseseintes on raamatukoguruumi ja kabineti vahel (ukseava on tugevalt kiiva vajunud), mis on põhjustatud raamatukoguruumi all oleva soklikorruse **vundamendialuse** pinnase sufosioonist. Raudbetoonpaneelid on varisemise vältimiseks omavahel ankurdatud - projekteeris PB Sille (PB Sille OÜ. Rapla MK, Raikküla. Raikküla mõis. Terrassi toetuse ja vahelaed ankurdamise põhiprojekt. Tallinn 2003) ja ehitas AS Projekt E, 2004. aastal. Paneellagede paigaldamist muinsuskaitsealusesse hoonesse on palju kritiseeritud, kuid samas tekkis paneellagedele hoopis teine, kuid väga tähtis funktsioon – nimelt toimis ta justkui lisakatusena (vettpidav katusekatend ju puudus) ning soklikorruse võlvitud laed säilisid rohkem kui 90% ulatuses. NO-nurgatoas (ümmarguses toas) on avariiohtlik kandeseina **uksesillus** restaureeritud 2004.aastal, toetades nüüd kindlalt vahelaed. Hoone on suures osas puhastatud lagunenenud ehituskonstruktsioonidest ja aja jooksul tekkinud kultuurikihist. Kogu kahjustatud puit on välja veetud ja piisavalt kaugel peahoonest jt.

hoonetest põletatud. Peakorruse koridoris ega selle lähiümbruses ei ole uusi majavammi viljakehi leitud.

Ettepanekuid restaureerimiseks:

- Võimaluse piires taotleda esialgsete interjöörikujuanduslike detailide taastamist ja ruumilis-kompositsioonilise programmi ennistamist. Enne taastamise alustamist tuleb tellida vastavad projekteerimistööd.
- Kõikide põhiruumide stukkdetailid taastada vastavalt projektile (Kukkur, A. Raikküla mõisahooned karniiside ja terrassi restaureerimise tööjoonised. Tallinn, 1971).
- Teostada vajalikud insener-tehnilised tööd tegemaks kindlaks raamatukoguruumi ja kabineti vahelise sisemüüri ebaühtlase vajumise põhjused.
- Loobuda lagede maalimisest, kuna laemaalinguid originaalile lähedasel kujul ei ole võimalik taastada.
- Taastada ovaalsaali kaks paari joonia stiilis sambad vastavalt olemasolevale fotomaterjalile ja üksikutele säilinud tükkidele. Ovaalsaalis asunud kaminale sarnane kamin (tuginedes mitmete fotodele) tellida Carrara marmorist. Peegelsaali kamin (täpsem kirjeldus ja fotod puuduvad) tellida vastavalt sisekujunduse projektile.
- Uued klassitsistlikud tahveluksed tellida olemasoleva ukse säilinud osa järgi (jälgides ka fotomaterjali). Uste nikerdatud piirdelauad puhastada õlivärvikihtidest, puuduolevad teha olemasolevate järgi.
- Restaureerida kivi ja puitvaheseinad vastavalt inventariseerimise joonistele (Raikküla mõisahoonete inventariseerimisjoonis 1951).
- Võtta järk-järgult kasutusele kõik hoones olevad põhilised ruumid.
- Pärast seinte ja vahelagede täielikku väljakuivamist eemaldada neilt hallitus ja vetikakiht (kasutades Boracol 10 Rh või Schimmel-Ex'i). Paekiviseinad ja laed töödelda fungitsiididega majavammi esinemise kohtades. Teostada majanäätsi tõrje.

KATUSEKORRUS JA SOKLIKORRUS: põrandad, siseseinad, laed (vahelaed), trepid, küttekolded (ahjud, soemüürid), siseviimistlus, ukсед.

1960 – Siseseintest on osaliselt põlenud saalipeale pööningukorruse (Hermanni magamistoa) seinad. Nende konstruktsioon on järgmine: 7 cm paksustele püstplankudele, mis on asetatud 70 cm vahega, on löödud kahelt poolt 2,5 cm lauad. Vahed on täidetud saepuruga, krohvimatid on peergudest (ilmselt on seinad hilisemal ajal ehitatud). Tulekahjus hävis pööningukorruse trepikoja **lagi**. Hermanni töötoa lagi vajab lammutamist ja taastamist ning Hermanni magamistoa lage tuleb vaid üksikutes kohtades parandada. Säilinud pööningu **vahelaed** on täies ulatuses veega läbi imbunud. Laepalgid on mitmes kohas mädanemise tunnustega, kuid varisemisohu ei ole märgata. Pööningu vahelagede konstruktsioon on järgmine: Laed on alt krohvitud lubimördil, kusjuures on kasutatud 0,5 mm. raudtraadi abil punutud roogmatte. Lae kandev osa koosneb üksteise kõrvale asetatud poolkanti tahutud palkidest (ca 20x30 cm), mis on pealt soojustatud 1,5...2 cm karusambla ja 10 cm tambitud savi kihiga. Lihtsad **tahveluksed** on osalt põlenud ruumides, mille laed on varisenud.

1984 - Raikküla Eriinternaatkooli poolt oli 1984.a. „Kommunaalprojektilt” tellitud sokkelkorruse osaline kasutuselevõtt radiatsiooni varjendina, samas Kultuurimälestiste RPI spetsialistid nõudsid originaalse ruumijaotuse, võlvid **lagede** jm. säilitamist. Kavandatav avade sulgemine (**uksed, aknad**) soovitati eraldi tellida. Nimetatu tagab siiski vaid väikese osa endise Raikküla härrastemaja ruumide kasutuselevõtmisest ning remontimisest.

1999 – Korrustevahel on raudbetoonist **vahelaed**. Säilinud on keldri (soklikorruse) paekivist **võlvlaed**, N-tiiva soklikorruusel asuvate peafassaadipoolsete ruumide paekivist laevõlvidel on negatiivne kõverus (fotod nr. 21 ja 22). Soklikorruse konstruktsioonides kasutatud puit on põhimõtteliselt hävinud seenkahjustuste läbi (vt. foto nr. 23 ja 24). Pööningukorruse treppkoridoris on lagundajaks majavam. **Avarii-ohtlikkuse likvideerimiseks tehti ettepanek** pärast ruumide puhastamist lagunened ehituskonstruktsioonidest teha negatiivse kõverusega võlvlagedele ajutine toetus. Välja vedada kogu ehitises leiduv kahjustatud puit ja põletada. **Restaureerimistöde ettepanekud:** pärast seinte, vahelagede ja r/b trepi väljakuivamist eemaldada neilt hallitus ja vetikakiht. Majavammi esinemise kohtades töödelda paekiviseinad ja laed fungitsiidiga.

2007 – Välja on veetud ja põletatud ehitises leidunud kahjustatud puit. Saalipealse pööningukorruse (Hermanni magamistoa) **puitvaheseinu** ja **lage** ei ole säilinud. Hermanni töötoa lagi ja pööningukorruse trepikoja lagi on hävinud. **Tahveluksi** ei ole säilinud. Keldri soklikorruse 25-s ruumis 27-st on säilinud paekividest **võlvlaed**. Vaid ühes ruumis on negatiivse kõverusega võlvlagi avariiohulik (eelpool juba kirjeldatud vajumiga raamatukoguruumi all). Viimane on arvatavasti põhjustatud **vundamendialuse** pinnase sufosioonist. Teine silmaga vaevu märgatava negatiivse kõverusega võlvlagi asub avariiohlikku ruumi kõrval, kabineti all. Pööningukorruse treppkoridorist ega selle lähimast ümbrusest ei ole majavammi uusi viljakehi leitud.

Ettepanekuid restaureerimiseks:

- Põhiprojektis näidata ära taastatavad puitvaheseinad. Laed ehitatakse uued vaid nendes ruumides, mis võetakse kasutusele. Tahvelüksed tellitakse vastavalt säilinud fotomaterjalile.
- Teostada vajalikud insener-tehnilised uurimustööd tegemaks kindlaks tööd soklikorruste lagede säilitamiseks ja võimalusel restaureerimiseks. Kaaluda negatiivse kõverusega võlvlagedele ajutise toetuse tegemist.
- Pärast seinte, vahelagede ja r/b trepi täielikku väljakuivamist eemaldada neilt hallitus ja vetikakiht. Majavammi esinemise kohtades töödelda paekiviseinad ja laed fungitsiidiga.

Ühe ettekirjutusena valdajale 1984.a. nähti ette „leida mõisahoonde arhitektuuriväärtustele vastava kasutamislaid”, millele on pühendatud järgmine ja viimane osa kursusetööst.

III TULEVIK - RAIKKÜLA MÕISA ANSAMBEL KUI TERVIK

- **Vajalikud tegevused raamatumõisaks kujundamisel kolmes etapis**

Tegevuste algetapp: Korraldame traditsioonilisi raamatupäevasid “Raamaturahvas Raikküla mõisas” (esimene raamatupäev toimus 7. juunil 2003.a.), eesmärgiga kujundada mõisast üle-eestiliselt tuntud raamatumõis. Raamatumõisa loomiseks on kõik eeldused olemas, Eesti suurimaid eraraamatukogusid ja imepärased restaureerimise ootel olevad võlvitud ruumid peahoone soklikorruusel.

Taastame mõisa peahoone katuse (täna seis valminud), restaureerime terrassi (valmib juuni 2007), paigaldame aknad ja ukseid. Käivitame infopäevad ”Raplamaa mõisate kuldne ring” Raikküla mõisas ning tellime ja paigaldame mõisaansambli kaardi. Vanasse talli seame sisse

käsitöndusliku suunitlusega väike-tööstuse. Mõisa peahoonesse toome sisse vajalikud kommunikatsioonid (nagu elekter, kanalisatsioon, vesi, küttesüsteem).

Organiseerime bussisõite Raplamaa mõisate "kuldseesse ringi". Korraldame jalgsi- retkesid ümbruskonnas - kuulsale Paka mäele ja viimaste balti-sakslastest mõisaomanike haudadele Hauametsas. Jätkame koostööd Rapla Teatritegemise Seltsiga jt. teatritega iga-aastaste vabaõhuürituste läbiviimiseks mõisapargis. Kompleksi külastajatele pakume ratsutamist (ka ponisõitu) koostöös kohaliku ratsaklubiga Ruttar.

Algetapi teostamise aeg: 2003 - 2008

Rahastajad: Omafinantseering, Muinsuskaitseamet, Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus, Põllumajanduse Registrate ja Informatsiooni Amet.

Tegevuste teine etapp: Taastame peahoone fassaadi. Restaureerimine ja sisustame peahoone eeskoja, söögisaali (ka end. söögisaali), konverentsisaali (end. peegelsaali), vastuvõtusaali, köögi ja tualeti. II etapi teostumise järel oleme valmis vastu võtma esimest osa bibliofiil Ilmar Jõesoo raamatukogust. Konverentsisaali seame sisse infokeskuse Eesti mõisate kohta (raamatud, ajalehed ning ajakirjad ja samuti Eesti mõisaid ühendava katuseorganisatsiooni - Eesti Mõisate Ühenduse täielik kroonika), vastuvõtu saali Raplamaa mõisate püsiekspositsiooni.

Teise etapi teostamise aeg: 2009 - 2012

Rahastajad: Omafinantseering, Muinsuskaitseamet, Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus, Põllumajanduse Registrate ja Informatsiooni Amet

Tegevuste kolmas etapp: - Ehitatakse välja raamatukoguruumid peahoone soklikorrusele kokku 12 võlvitud saali, igas saalis erinev teema (eesti kirjandus, laste kirjandus, väliskirjandus, ajalugu/mälestused, õpikud jne.). Alustame koolituste, konverentside ja nõupidamiste korraldamist (Läti Henriku kroonika järgi peeti just Raikküla lähedal Paka mäel esimesed teadaolevad muistsete eestlaste nõupidamised, alates aastast 1216). Organiseerime filosoofia alaseid kursuseid ja konverentse koostöös maailmakuulsa Tarkuse Kooliga, mis on asutatud viimase balti-sakslasest mõisaomaniku Hermann von Keyserlingi poolt. Süvendatud filosoofia alane õpetus, kus esinevad ülemaailmselt tunnustatud filosoofid, aitaks eristada Raikküla mõisa teiste täiendõpet pakkuvate mõisate hulgast Suur hulk raamatuid, koolitused ja konverentsid Raikküla mõisa ajaloolis-arhitektuurilises miljööös muudavad selle koha eestlaste kui raamaturahva üheks meelispaigaks. Mõis annab tugeva tõuke piirkonna kultuuri elu ja turismi ettevõtluse edendamiseks, tõstab Raplamaa atraktiivsust turismpiirkonnana ning kujuneb tõmbekeskuseks mitte ainult Põhja-Eesti vaid terve Eesti mastaabis.

Kolmanda etapi teostamise aeg: 2013 - 2018

Rahastajad: Omafinantseering

Kokkuvõte

Raikküla mõisal on arhitektuuriline, ajalooline ja kultuuriline väärtus. Keyserlingide kõrval leiame Raikküla mõisa ajalooürikutes veel järgmised nimed - Johann Wolfgang von Goethe, Johann Sebastian Bach, Alexander Puškin.

2000.a. kutsuti ellu MTÜ Raikküla Mõis selleks, et päästa järeltulevatele põlvkondadele eesti klassitsistliku arhitektuuri silmapaistvamaid ehitisi ning muuta mõis eestlaste kui raamaturahva meeliskohaks – Raikküla raamatumõisaks. Ansambli restaureerimine on pikaajaline protsess, mis nõuab põhjalikke planeerimistöid, parimate omaala ekspertide/meistrite kaasamist ja selget nägemust mõisa tulevases funktsioonist. Ka käesolev töö annab omapoolse panuse selles restaureerimise protsessis. Kuigi peahoone paljud välis- ja sisedetailid on küll aegade jooksul hävinud on olemasolevate materjalide põhjal võimalik peahoonet taastada, tugineda paljudele vanadele projektidele, plaanidele, joonistele ja fotodele. Võib-olla kujundavadki järgmised kümnendid Raikkülast filosoofilise mõtte ja vaimse elu kantsi, ehk elustub nõupidamise- kokkutulekute traditsioongi, mis juba ligi 800 aastat enne tänast seal suure vaimse energiaga paigas juurdunud oli.

KASUTATUD ALLIKAD

- Ahnentafeln berühmter Deutschen fünfte folge, V. Leipzig 1939, lk. 50-52.
- Arman, H. Eesti arhitektuuri ajalugu. Tallinn: Kirjastus "Eesti Raamat", 1965.
- Ernesaks, H. Raikküla lastekodu asukatest. Käsikirja koopa E. Jõesoo käes. 22.07.2003
- Jõesoo, I.-H. Raikküla mõisa peahoone. Väärtuste inventeerimine. Haapsalu, 2001.
- Kukkur, A. Raikküla mõisahooned karniiside ja terrassi restaureerimise tööjoonised. Tallinn, 1971.
- Kuuskemaa, J. Vanaisa juures Raikküla mõisas. Aed. 1/2003. Lk. 6-11.
- Lõugas, A. Baltisaksa portreekunst Eestis 1750-1900. Artiklite kogumik ja Eesti Kunstimuuseumis 1999 toimunud näituse kataloog. Tallinn-Helsinki: Raud Publishing Eesti. Lk. 42-47.
- Männisalu, M. Raikküla mõis. Ajalooline õiend. Tallinn, 1971.
- Maiste, J. Eestimaa mõisad / Manorial Architecture in Estonia / Gutsarchitektur in Estland. Tallinn: Kirjastus "Kunst", 1996. Lk. 258-259.
- Maiste, J. Ettekirjutused endise Raikküla mõisa (Rapla raj.) korrastamiseks. Eesti NSV Ministrite Nõukogu Riiklik Ehituskomitee. Kultuurimälestiste Riiklik Projekteerimise Instituut. Tallinn, 1984.
- Maiste, J. Raikküla mõisa inventariseerimise ankeet. 22.08.1976.
- Mothander, C. Parunid, eestlased ja enamlased. Tallinn: Kirjastus Ilmamaa, 1997.
- PB Sille OÜ. Rapla MK, Raikküla. Raikküla mõis. Terrassi toetuse ja vahelae ankurduse põhiprojekt. Tallinn 2003.
- PB Sille OÜ. Rapla MK, Raikküla. Raikküla mõisa katuse projekt. Töö nr. 133.00. Tallinn 2001.
- PB Sille OÜ. Rapla MK, Raikküla. Raikküla mõisa peahoone terrass ja balustraad põhiprojekt. Töö nr. 47.03. Tallinn 2003.
- Pohla, T. Raikküla viletsus. Kultuur ja Elu nr. 5, 1986. Lk. 28-30.
- Rahkema, I. Mõeldes tagasi. Krahv Alexander Keyserling. Elulugu ta kirjade ja mälestuste põhjal. Koostanud A. Keyserlingi tütar Helene Taube 1902.a. 22.08.1998.
- Rahkema, I. Raikküla mõis. 1996. Käsikirja koopia K. Jõesoo käes.
- Raikküla mõisahoonete inventariseerimisjoonis 1951.

Raikkülas. Vanu radu mööda 5. Nädaline. 12.02.1994.

Toomtal, H. Kirikutest, kloostritest ja kabelitest. 1980-1997, käsikiri H. Toomtal käes.

Viirlik, K. Raikküla mõisa ehituskonstruksioonide tehnilise seisukorra hinnang. Projektbüroo „Sille” AS. Tallinn, 1999.

Voog, V. ja Kannelmäe, I. Raikküla lastekodu, end. Raikküla mõisahoonetehnilise seisukorra kirjeldus. ENSV MN Riiklik Ehituse ja Arhitektuuri Komitee. Teaduslik Restaureerimise Töökoda. Tallinn, 1960.

Yngling, von C. Raikküla – Muinas-Eesti vaimne keskus. Päikesetuul 5(13)/2002. Lk. 4-6.

FOTODE NIMESTIK

1. Mõisahoonel W-poolne fassaad 1999.a detsembris. Hoone on mahajäetuna seisnud aastaid. Näha põhjatiiva lapitud katus: kuni 1999.aasta oktoobrini oli sellel kohal katusekatend praktiliselt puudu. Kõik avatäited puuduvad. Foto: PB Sille OÜ.
2. Mõisahoonel W-poolne fassaad 2006.a. augustis. Foto, Karmel Jõesoo.
3. Peafassaadi sammastportikuse N-poolne külg 1999.a detsembris. Kuna vettpidavat katusekatet ei ole, on müürile toetuvad epistüülitalade otsad pidevalt märjad ja väga halvas seisukorras. Endisest joonia orderi rikkalikust stukkdekoorigest ei ole enam midagi suurt järel. Foto: PB Sille OÜ.
4. Sammastportikuse N-poolne külg 2007.a. mais. Foto, Karmel Jõesoo.
5. Tagafassaadi eenduv keskrisaliit 1999.a detsembris. Lahtistest avadest tungib sadevesi paekivimüüri, mille tagajärjel tekivad seintel niiskus- ja külmakahjustused. Foto: PB Sille OÜ.
6. Tagafassaadi eenduv keskrisaliit 2007.a mais. Foto, Karmel Jõesoo.
7. Tagafassaad. Lõunapoolse hoonetiiva katus 1999.a detsembris. Enamus katusekividest on kas katkised või puuduvad. Foto: PB Sille OÜ.
8. Tagafassaad. Sama 2007.a mais. Foto, Karmel Jõesoo.
9. Suures osas lagunenu terrass hoone taga 1999.a detsembris. Lohakile jäetud paekivimüür laguneb sademete ja kasvava taimestiku mõjul. Foto: PB Sille OÜ.
10. Terrass. Sama 2007.a mais. Foto, Karmel Jõesoo.
11. Katuse tugistiku ehitamisel ei ole kasutatud mitte kusagil traditsioonilisi tappühendusi. Tugikäpad on postide ja talade külge löödud naeltega. 1999.a detsembris. Foto: PB Sille OÜ.
12. Katuse tugikäpad. 2007.a mais. Foto, Karmel Jõesoo.
13. Müürlatt on kõikjal märg. Müürlati isoleerimine silikaattelistest tugedest on puudulik (katkine tõrvapapiriba). Iga kolmas sarikas on terastraadi abil ankurdatud õõnespaneeli külge. 1999.a detsembris. Foto: PB Sille OÜ.
14. Müürlatt. 2007.a mais. Foto, Karmel Jõesoo.
15. Varisemisohtlikud seinad mõisahoonel NO-nurgalasuvas ruumis (endine ümartuba). Ahjude lammutamisel on lammutatud ka ukse sillus. Et laepaneelid alla ei kukuks on neile puidust toed alla löödud. Laepaneelid ise on väga halvas seisukorras: läbimärjad ja kaetud vaheldumisi hallituse ja vetikakihiga. Fotode tegemise päeval (10. detsembril, 1999), olid paneelid altpoolt tihedalt kaetud vetikatega, kõigist paneelivahedest tilkus alla vett. Foto: PB Sille OÜ.
16. Samad seinad 2007.a mais. Foto, Karmel Jõesoo.
17. Samas põhjatiivas asuvate ruumide vajumiskahjustustega vahesein. Ukseava on tugevalt kiiva vajunud. 1999.a detsembris. Foto: PB Sille OÜ.
18. Vajumiskahjustustega sein kabineti (end.) ja raamatukoguruumi (end.) vahel. 2007.a mais. Foto, Karmel Jõesoo.
19. Sama seiniosa teiselt poolt. Näha on horisontaalne pragu seinal allosas, samuti paekiviseina tehniline seisukord ja niiskuskahjustused. 1999.a detsembris. Foto: PB Sille OÜ.
20. Seiniosa teiselt poolt. 2007.a mais. Foto, Karmel Jõesoo.
21. Peasissepääsust vasakule jäävate 1. korruse (keldrikorruse) ruumide laed on tugevalt ära vajunud: tegemist on varisemisohtlike negatiivse kõverusega võlvlagedega. Torude läbiviigukohas on näha ka niiskuskahjustust. 1999.a detsembris. Foto: PB Sille OÜ.
22. Negatiivse kõverusega võlvlag, sama. 2007.a mais. Foto, Karmel Jõesoo.
23. Foto tehtud kõrvalruumis. Laes krohvikihi all on majavammi (Serpula lacrymans) viljakeha, läbimõõduga 15 cm. Kuna vammil mütseel on võimeline uut puitu otsides

tungima läbi müürituse, siis puit ise, mida seen lagundab, asub teisel pool võlvlage 2. korruse koridori põrandas. 1999.a detsembris. Foto: PB Sille OÜ.

24. Vana majavammi viljakeha, uusi ei ole kuskil tuvastatud. 2007.a mais. Foto, Karmel Jõesoo.

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

16

17

18

19

20

21

22

23

24

OBJEKTI INVENTEERIMISKAART

<p>Raikküla mõisa peahoone</p>	
<p>Miljööväärtuslik ala/asum</p>	<p>Raikküla mõisa muinsuskaitseala (Kultuuriministri 24. augusti 2005. a käskkiri nr 265), mille ühine kaitsevöönd ulatub 50 m. mõisa piiravatest kiviaedadest väljapoole.</p>
<p>Kaitstuse aste</p>	<p>Arhitektuurimälestis, mälestise registri number 15299</p>
<p>Hooneliik</p>	<p>Peahoone</p>
<p>Projekti autor</p>	<p>Carl Ludwig Engel (arvatav)</p>
<p>Projekteerimis-/valmimisaeg</p>	<p>Hoone kehand 18. sajand; 1819-1820 klassitsistlik kuju</p>
<p>Hoone kirjeldus:</p>	<p>Peahoone on ühekorruseline soklikorrusega ning osaliselt väljaehitatud pööningukorrusega ehitis. Eluruumidena on kasutusel olnud ka soklikorrus, mistõttu inventeerimisjoonistel käsitletakse</p>

	hoonet kolmekorruselisena. Hoone on 15-teljeline, ca 49,50 m. laiune. Peafassaadi ilmestab klassitsismiperioodi üks eelistatuim ehisvorm – 6 sambaga portikus. Otsafassaadid on akendega liigendatud, 17,23 m laiused seinapinnad. Mõisahoone tagafassaadist eendub 5,57 m võrra suure saali väljaehituse osa (nagu keskrisaliit) ning lõpeb lihtsa kolmnurk viiluga. Tagafassaadi ees pidulik paekividest terrass. Siseruumides valitseb anfilaadsüsteem.
Vundament	Paekivi, vajumist põhjustatud deformatsioone ei ole.
Kelder:	Täisulatuses nn. soklikorrus, kasutusel olnud teenijate- ja abiruumidena.
Seinad(konstruksioon ja viimistlus):	Seinad paekivist. Välisviimistluse lubikrohvil väga suured kahjustused. Paekivist karniisid, karniisi profiilkrohv ja akna krohvi raamistused osaliselt hävinud.
Trepikoda:	Peatrepi neli astet säilinud. Dekoratiivne käsipuu hävinud. Tellistest võlvlagi heas seisundis.
Katus (tüüp ja kattematerjal):	Kõrge täiskelpkatus, räästakõrgendustega. Kattematerjaliks S-katusekivi. Restaureerimine lõpetatud 2005.a.
Korstnad:	Kunagised mantelkorstnad (4 tk.) hävinud. Korstnajakad üles laotud autoklaavitud põlevkivituhk-gaasbetoonist plokkidest.
Arh. elemendid ja dekoor:	Peafassaadil sammaspordikus kuue sambaga. Portikuse tünpanoni ümbristes rikkalik stukkdekoor, hävinud 90% ulatuses. Sammaste kapiteelide ornamentika säilinud 30% ulatuses. Tiibuks oli paigutatud kahe väiksema joonia samba vahele (säilinud). Mõisahoone tagafassaadist, mida lõpetab kolmnurk viil eendub terrass. Seda eenduvat osa ilmestab saali kõrgete akende ja pööningukorruse akende vahele paigutatud ornamentaalne vöö, mille stukkdekooris vaheldub palmett akantuslehtede kimbuga.
Varikatus:	Puudub
Uksed:	Peauks ja otsafassaadi uksed, sisemised tahveluksed hävinud. Säilinud detaile peauksest, peakorruse tiibustest (s.h. originaal-hinged).
Aknad:	8 ruuduga vertikaalaknad peakorruusel, 4 ruuduga aknad sokli- ja pööningukorruusel suures osas hävinud – säilinud originaal-aknaid hoitakse kõrvalhoones. Pööningukorruse rõdu uks oli lahendatud veneetsia akna laadis, hävinud – säilinud vaid akna lengid
Ümberehitused:	Raikküla Erirežiimiliseks Internaatkooli ajal (1980ndatel) paigaldati uued välisaknad (originaal-avade suurust vähendades) ja uksed, paigaldati paneellaed kogu hoone ulatuses, tehti uus katus, elektrisüsteem, rajati sooja ja külma vee magistraalid.
Piirded:	Pargi südant ümbritseb kahekordne lagununud kivimüür, seespool paekivist ja väljaspool maakividest ning nende vahel tee.
Haljastus:	Hoonet ümbritseb sümmeetrilise ülesehitusega, ovaalse konfiguratsiooniga park. Otse hoone ees on suur 10 elupuuga muruväljak ringteega ümbritsetud. Tagaküljel laiub poolovaalse kujuga muruväljak, mille keskel terrassilt algav vahtraallee. Mõisa pargis kasvab mitu päris haruldast puuliiki (pähklipuu jt.).
Rajatised:	Pargis asus mitu lehtlat, tänaseks hävinud. Eesti esimese kiviktaimla koht (rajatud 1881.a.) alpimägi, hooldamata ja räämas.
Täisehitusprots.	3 %
Krundi pindala:	Kinnistu Raikküla mõisa 2,8 ha

Korruselisus:	3 korruseline
Hoone kõrgus meetrites	11,73 m.
Hoone ehitusalune pind	853 m ²
Hoone paigutus krundil	Peahoone asub risti pargi telgjoonega.. Peahoonega sümmeetriliselt on ringtee välisel joonel ühel pool „alamõis” (kaugemal muud mõisahooned); teisel poolele ait-kuivati (kaugemal tall). Pargi telgjoone jätkuks on maanteelt mõisa juurde viiv 600 m. pikkune allee. Hoone taga pargi keskteljel terrassi juurest algab vahtraallee, mis lõpeb ringteega. Vahtraaldest jätkub telgjooneline pargitee kuni piirdeaiani.
Korterid/hoonesisene ruumijaotus	Soklikorrusel 20 tuba (kasulik pind 393,6 m ²); Peakorrusel 18 tuba (kasulik pind 558,1 m ²) ja Katusekorrusel 8 tuba (kasulik pind 196,2 m ²) Kogu hoone maht 8113 m ³ .
Ajalooline info	Omanikud: 1469 – rüütlid von Vietinghofid 1492 – Jürgen von Brakel (Brackel) 1506 – Lulef von Vorstenberch (Fürstenberg) 1540 – von Fersenid 1704 – Georg Johan von Wrangel 1777 – Holstein-Hattorpi prints Peter Friedrich Ludwig 1784 – Karl Friedrich von Staal 1790 – Otto Heinrich von Taube 1791 – von Staalid 1833 – Krahv Georg Kankrin 1845-1919 – von Keyserlingid 1925 – Raikküla lastekodu 1958 – Raikküla Erirežiimiline Internaatkool, Raikküla kool 2000 – Mittetulundusühing Raikküla Mõis
Arhiivimaterjalid ja publikatsioonid:	Ahnentafen berühmter Deutschen fünfte folge, V. Leipzig 1939, lk. 50-52. Arman, H. Eesti arhitektuuri ajalugu. Tallinn: Kirjastus “Eesti Raamat”, 1965. Ernesaks, H. Raikküla lastekodu asukatest. Käsikirja koopa E. Jõesoo käes. 22.07.2003 Jõesoo, I.-H. Raikküla mõisa peahoone. Väärtuste inventeerimine. Haapsalu, 2001. Kukkur, A. Raikküla mõisahooned karniiside ja terrassi restaureerimise tööjoonised. Tallinn, 1971. Kuuskemaa, J. Vanaisa juures Raikküla mõisas. Aed. 1/2003. Lk. 6-11. Lõugas, A. Baltisaksa portreekunst Eestis 1750-1900. Artiklite kogumik ja Eesti Kunstimuuseumis 1999 toimunud näituse kataloog. Tallinn-Helsinki: Raud Publishing Eesti. Lk. 42-47. Männisalu, M. Raikküla mõis. Ajalooline õiend. Tallinn, 1971. Maiste, J. Eestimaa mõisad / Manorial Architecture in Estonia / Gutsarchitektur in Estland. Tallinn: Kirjastus “Kunst”, 1996. Lk. 258-259. Maiste, J. Ettekirjutused endise Raikküla mõisa (Rapla raj.)

	<p>korrastamiseks. Eesti NSV Ministrite Nõukogu Riiklik Ehituskomitee. Kultuurimälestiste Riiklik Projekteerimise Instituut. Tallinn, 1984.</p> <p>Maiste, J. Raikküla mõisa inventariseerimise ankeet. 22.08.1976.</p> <p>Mothander, C. Parunid, eestlased ja enamlased. Tallinn: Kirjastus Ilmamaa, 1997.</p> <p>PB Sille OÜ. Rapla MK, Raikküla. Raikküla mõis. Terrassi toetuse ja vahelae ankurduse põhiprojekt. Tallinn 2003.</p> <p>PB Sille OÜ. Rapla MK, Raikküla. Raikküla mõisa katuse projekt. Töö nr. 133.00. Tallinn 2001.</p> <p>PB Sille OÜ. Rapla MK, Raikküla. Raikküla mõisa peahoone terrass ja balustraad põhiprojekt. Töö nr. 47.03. Tallinn 2003.</p> <p>Pohla, T. Raikküla viletsus. Kultuur ja Elu nr. 5, 1986. Lk. 28-30.</p> <p>Rahkema, I. Mõeldes tagasi. Krahv Alexander Keyserling. Elulugu ta kirjade ja mälestuste põhjal. Koostanud A. Keyserlingi tütar Helene Taube 1902.a. 22.08.1998.</p> <p>Rahkema, I. Raikküla mõis. 1996. Käsikirja koopia K. Jõesoo käes. Raikküla mõisahoonete inventariseerimisjoonis 1951.</p> <p>Raikkülas. Vanu radu mööda 5. Nädaline. 12.02.1994.</p> <p>Toomtal, H. Kirikutest, kloostritest ja kabelitest. 1980-1997, käsikiri H. Toomtal käes.</p> <p>Viirlik, K. Raikküla mõisa ehituskonstruksioonide tehnilise seisukorra hinnang. Projektbüroo „Sille” AS. Tallinn, 1999.</p> <p>Voog, V. ja Kannelmäe, I. Raikküla lastekodu, end. Raikküla mõisahoonete tehnilise seisukorra kirjeldus. ENSV MN Riiklik Ehituse ja Arhitektuuri Komitee. Teaduslik Restaureerimise Töökoda. Tallinn, 1960.</p> <p>Yngling, von C. Raikküla – Muinas-Eesti vaimne keskus. Päikesetuul 5(13)/2002. Lk. 4-6.</p>
Seisukorra hinnang	Rahuldav
Väärtushinnang:	Arhitektuurselt /ajalooliselt /kultuuriliselt väärtuslik, potentsiaalse ülevabariigilise tähtsusega hoone
Kasutusrežiim:	Säilitada ja restaureerida järk-järgult
Väljastatud ehitusload	<p>PB Sille OÜ. Rapla MK, Raikküla. Raikküla mõis. Terrassi toetuse ja vahelae ankurduse põhiprojekt. Tallinn 2003.</p> <p>PB Sille OÜ. Rapla MK, Raikküla. Raikküla mõisa katuse projekt. Töö nr. 133.00. Tallinn 2001.</p> <p>PB Sille OÜ. Rapla MK, Raikküla. Raikküla mõisa peahoone terrass ja balustraad põhiprojekt. Töö nr. 47.03. Tallinn 2003.</p>
Kehtivad ja/või algatatud detailplan.-d	Raikküla valla üldplaneering (kehtestatud 17.06.2002, muudetud 17.12.2003), punkt 5.1 – detailplaneeringud „Raikküla küla”.